

2022 METŲ XXXI LIETUVOS MOKINIŲ ISTORIJS OLIMPIADOS PROGRAMA

Lietuvos Respublika 1926 m. gruodžio 17 d. – 1940 m. birželio 15 d.

Politinės sistemos raida. Trečiojo Seimo veikla nuo perversmo iki jo paleidimo. 1928 m. ir 1938 konstitucijos. Prezidento vaidmuo valstybės politiniame gyvenime. Politinių partijų veikla. Bandymai nuversti autoritarinį režimą. Kraštutinės diktatūros grėsmė. Ministrų pirmininkų kaita. Ideologinė Antano Smetonos ir tautininkų partijos doktrina. 1929 m. savivaldos pertvarka ir jos įtaka valstybės valdyme. Politinio valdymo ypatybės. Ketvirtojo Seimo veikla. Prezidento rinkimai (1927 m. gruodžio 19 d., 1931 ir 1938 m.). Opozicijos veikla ir jos slopinimas. Klaipėdos krašto autonomija.

Ekonominė raida. Pasaulinė ekonominė krizė ir Lietuvos valdžios politika. Žemės reformos raida ir jos pokyčiai 1929 m. Žemės ūkis ir ūkinės organizacijos. „Pieno centro“, „Lietūki“, „Maisto“ akcinių bendrovių dominavimas. Vokietija ir Didžioji Britanija – pagrindiniai Lietuvos eksporto partneriai. 1935 m. Suvalkijos ūkininkų streikas. Lietuvos valdžios pastangos įsitvirtinti Klaipėdos krašto pramonėje ir žemės ūkyje. Klaipėdos uostas – užsienio prekybos centras. Lietuvos prekybos laivynas. Tekstilės pramonės raida. Kursas į valstybės reguliuojamą ekonomiką. Emigracija iš Lietuvos (priežastys, statistika, kryptys). Darbo apsaugos ir socialinio aprūpinimo sistema.

Užsienio politika. Trečiojo Seimo vaidmuo formuojant Lietuvos užsienio politiką. A. Voldemaro, D. Zauniaus, S. Lozoraičio, J. Urbšio vaidmens užsienio politikoje charakteristika. Lietuvos santykiai su Lenkija, Latvija ir Estija, Skandinavijos šalimis, Sovietų Sąjunga, Vokietija, Didžiąja Britanija, Prancūzija, JAV, Italija, Čekoslovakija, Vatikanu. Svarbiausios Lietuvos sutartys su užsienio šalimis. Sutartys su Vokietija, Sovietų Sąjunga. Konkordatas su Vatikanu. Lietuva ir Tautų Sąjunga. Baltijos Antantė. Neutralumo politika. Ultimatumai ir ultimatyvūs reikalavimai 1938–1940 metais. Molotovo-Ribentropo paktas ir Lietuva.

Teritorija ir gyventojai. Teritoriniai pokyčiai 1939 metais: Klaipėdos krašto praradimas ir Vilniaus krašto atgavimas. Lietuvos vyriausybės politika Vilniuje ir Vilniaus krašte. Lietuvos visuomenė. Socialinė struktūra. Konfesinė sudėtis. Tautinės mažumos: lenkai, žydai, rusai, baltarusiai, vokiečiai. Politika tautinių mažumų atžvilgiu. Smetonos valdžios politika žydų atžvilgiu. Bandymai atkurti žydų institucijas. A. Smetonos politika Klaipėdos krašto vokiečių ir Vilniaus krašto lenkų atžvilgiu. Noimano-Zaso byla.

Kultūrinis gyvenimas. Valstybės kultūros politika: tautinės kultūros sampratos ir lietuvių kultūros nuostatų formavimasis. Kaunas – lietuviškos kultūros centras. Švietimo sistemos padėtis ir jos raida. Aukštasis mokslas. Teatras ir opera. Dainų šventės tradicija. Periodinė spauda ir leidyba. Viešųjų bibliotekų tinklo ir muziejų plėtra. Sportas ir jo pasiekimai. Pirmoji tautinė olimpiada. Stepono Dariaus, Stasio Girėno bei Felikso Vaitkaus skrydžiai per Atlantą. Tautinių mažumų (lenkų, vokiečių, baltarusių, rusų, žydų) kultūrinis gyvenimas. Svarbiausi meno ir mokslo pasiekimai. Kauno radiofonas. Kinas. Žymiausi tarpukario Lietuvos kultūros atstovai.

Antano Smetonos istorinis portretas. A. Smetonos politinių pažiūrų raida. Visuomeninė ir kultūrinė veikla bei komunikavimas su visuomene. Charakterio savybės ir elgsena kritinėse situacijose. Tauto vado kulto formavimas. Paskutinis vyriausybės posėdis ir pasitraukimo iš Lietuvos motyvai. A. Smetonos vertinimas tarpukariu, istoriografijoje ir šiuolaikinėje visuomenėje. A. Smetonos raštai.

Asmenybės. Kazys Grinius, Antanas Smetona, Augustinas Voldemaras, Juozas Tūbelis, Mykolas Sleževičius, Antanas Merkys, Vladas Mironas, Juozas Urbšys, Konstantinas Šakenis, Izidorius Tamošaitis, Juozas Tumas-Vaižgantas, Stasys Šilingas, Jonas Černius, Kazys Skučas, Kazys Musteikis, Stasys Raštikis, Vincas Krėve-Mickevičius, Ernestas Galvanauskas, Ignas Šeinius, Ieva Simonaitytė, Kazys Binkis, Tadas Ivanauskas, Jurgis Savickis.

Šaltiniai ir literatūra

Šaltiniai:

1. *Antanas Smetona: žmogus ir valstybininkas. Atsiminimai.* Sud. V. Šliogeris. Michigan, 1996.
2. Binkis K. *Antanas Smetona 1874–1934: šešių dešimčių metų sukaktuvėms paminėti.* 2-as leid. Ukmergė, 2004.
3. Lietuvos sutartys su užsienio šalimis. Žr. leidinį „Vyriausybės žinios“. 1926–1940 m. Prieiga per internetą: www.epaveldas.lt
4. Smetona A. *Pro memoria. Buv. Prezidento apmąstymai prie Šventaičio ežero (Vokietija) 1941 m. liepos 1–25 d.* Vilnius: Protėvių kardas, 2000.
5. Smetona A. *Rinktiniai raštai.* Kaunas: Menta, 1990.

Literatūra:

6. Eidintas A. *Antanas Smetona ir jo aplinka.* 2-asis patais. leid. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2012.
7. Gaigalaitė A., Kasparavičius A., Skirius J., Veilentienė A. *Lietuvos užsienio reikalų ministrai, 1918–1940.* Kaunas: Šviesa, 1999.
8. Genzelis B. *Lietuvos kultūros istorija.* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2019.
9. Grigaravičiūtė S. *Skandinavija Lietuvos diplomatijoje 1918–1940 metais.* Vilnius: Saulabrolis, 2002, p. 134–228.
10. Gumuliauskas A. *Lietuvos istorija (1795–2009 m.). Studijų knyga.* Šiauliai: Lucilijus, 2010, p. 208–221.
11. Ivanovas B. Kultūrinis žydų įvaizdis Lietuvoje ir tautininkų ideologija. *Problemos*, 2002, t. 62. Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/problemos/article/view/6682/4602>
12. Kasatkina N., *Rusai Lietuvos Respublikos visuomenėje 1918–1940 m.: istorinės perspektyvos konstravimas.* Vilnius: Eugrimas, 2009.
13. *Lietuvos istorija. Nepriklausomybė (1918–1940).* X tomas I–II d. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2013–2015.
14. Merkeliš A. *Antanas Smetona. Jo visuomeninė, kultūrinė ir politinė veikla.* 2-as leid. Vilnius: Vyčio paramos fondas, 2017.
15. Skirius J. *Lietuvos ir Jungtinių Amerikos Valstijų ryšiai XX amžiaus pirmojoje pusėje.* Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010.
16. *Sostinė kaip tapatumo simbolis. Vilnius ir Kaunas tarpukario kultūroje.* Sud. A. Lapinskienė, V. Šeina. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2014.
17. *Tarpukario Lietuva.* Kaunas: Šviesa, 2007.
18. Truska L. A. Smetonos valdžios politika žydų atžvilgiu (1927–1940). *Istorija*, 2004, p. 67–81. Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/104976/1/ISSN2029-7181_2004_V_59-60.PG_67-81.pdf
19. Truska L. *Antanas Smetona ir jo laikai.* Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1996.
20. Vaskela G. *Lietuva 1939–1940 metais. Kursas į valstybės reguliuojamą ekonomiką.* Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2002.
21. Veilentienė A. *Išsaugoti nepriklausomybę. Lietuvos Seimo veikla užsienio politikoje 1920–1927 metais.* Vilnius: LNM, 2020, p. 321–354.
22. Žalys V. *Lietuvos diplomatijos istorija (1925–1940). I tomas.* Vilnius: Versus aureus, 2007, p. 209–576.
23. Žepkaitė R. *Vilniaus istorijos atkarpa: 1939 m. spalio 27 d.–1940 m. birželio 15 d.* Vilnius: Mokslas, 1990.
24. Žostautaitė P. *Klaipėda Lietuvos uostas (1923–1939).* Vilnius: Mokslas, 1990.

Į literatūros sąrašą neįtraukti: mokykliniai istorijos vadovėliai, kiti moksliniai veikalai, memuaristika, interneto resursai.

Programą parengė:

dr. **Deimantas Karvelis**, Vilniaus Simono Daukanto gimnazijos ir „Saulės“ privačios gimnazijos istorijos mokytojas ekspertas; dr. **Sandra Grigaravičiūtė**; **Saulius Jurkevičius**, Vilniaus licėjaus direktorius, istorijos mokytojas ekspertas; **Robertas Ramanauskas**, LIMA tarybos pirmininkas, Vilniaus Užupio gimnazijos istorijos mokytojas metodininkas, **Žaneta Vaškevičienė**, NŠA ugdymo turinio departamento direktoriaus pavaduotoja.